

УДК 159.95

DOI 10.35423/2078-8142.2021.2.2.3

О. С. Осадча,

аспірантка кафедри філософії

Київського національного університету будівництва і архітектури,

м. Біла Церква, Україна

e-mail: guang.ma.gu@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9791-6124>

І. В. Чорноморденко,

доктор філософських наук, професор,

завідувач кафедри філософії

Київського національного університету будівництва і архітектури,

м. Київ, Україна

e-mail: htmurii@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9204-6342>

МУЗИКА В БУТТІ ЛЮДИНИ: ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПІДХІД

Стаття присвячена проблемі осмислення впливу музики на буття людини. Сучасні реалії вимагають переглянути чимало аспектів впливу музичного мистецтва, кожен з них має свою специфіку, наділений відповідними функціями. У результаті відбувається оновлення музичної етики, естетики, психології, філософії. Застосовуючи інтегральний підхід визначається чітка система координат, за якою можливий подальший детальний розгляд теми: наводяться фундаментальні лінії сприйняття музики, які описують різні боки буття людини й способи взаємодії з музикою в кожному з наведених вимірів. Також розглядається вплив і створення музики з позицій рівнів свідомості інтегральної постметафізики (від магіко-анімічного до метарозуму), надається об'ємна цілісна картина, яка відкриває для нас нові грані поставленого питання і стимулює подальші дослідження.

Ключові слова: *Сприйняття музики, вплив музики, філософія музики, інтегральний підхід, мистецтво, творчість.*

Взаємодія з музикою – це складний індивідуальний процес впливу на різні боки буття людини: психіку, емоції, світогляд, особисту філософію, творчі потенції тощо. І сутність цього полягає не лише у повсякденному прослуховуванні музики як фону, це й аналіз почутого на різних рівнях (про це дещо пізніше), цілеспрямована актуалізація внутрішніх ресурсів, а також безпосередній процес створення і відтворення музики. Існує безліч критеріїв, за якими людина обирає музику для прослуховування, а також безліч варіантів музичної творчості. Кожен з них відомий фактично кожному, але розгляд цього потребує більшої деталізації. У попередніх дослідженнях ми розглядали ці аспекти з позиції філософської антропології, метаантропології, психоаналізу, та сьогодні вважаємо, що потрібно розширити методологічну сферу. Інтегральна постметафізика [7, с. 296] К. Уїлбера значно розширює осмислення впливу і сприйняття музики, відкриваючи нові грані проблеми, що розглядається.

Дослідження впливу музики не може бути повноцінним без розгляду досвіду безпосередніх практиків музичного мистецтва. Наприклад: Олег Нестеров, музикант, композитор, пояснив нестандартну ідею і методологію інтуїтивних сесій, на звукових прикладах показав свої техніки роботи з музичним матеріалом, поділився новим досвідом онлайн-зведення і мастерінгу. Своєю чергою, Говард Гарднер, відомий американський психолог, засновник теорії множинного інтелекту, виокремив поняття «музичний інтелект», що допомагає у розумінні індивідуальних особливостей людини і успішно використовується у розробці розвиваючих методик для дітей. Зокрема, Тетяна Чернігівська – біолог, нейролінгвіст, психолог, у своїх працях і лекціях (наприклад, «Мозок і мистецтво» [9, с. 1]) приділяє значну увагу впливу музики на функціонування мозку людини, аргументуючи прикладами видатних вчених, які

займались музикою, наприклад А. Ейнштейн і його захоплення грою на скрипці.

Дана проблема така різнобічна, що ми зіштовхнулися з труднощами її викладу. Але якщо ми намагаємось охопити таке поняття, як «буття людини», то без опису, розширення деталізації його аспектів це будуть лише загальні абстрактні натяки, вони можуть бути основоположними орієнтирами для подальших досліджень і конкретизації. Метою даної статті є розгляд і аналіз *фундаментальних ліній сприйняття* і впливу музики через інтегральний підхід, охоплюючи всі сфери людської діяльності в межах систематичної холистичної філософії.

Як відомо, вплив музики на буття людини має свою історію – від фізики до метафізики. Та філософія має своїм призначенням створення сучасного комплексного знання. Хтось скаже, що протягом усієї історії філософії було досить сказано про музику, що ж нового вона може дати сучасній людині? І це факт, історія справді показала і виокремила для нас усебічний функціонал музичного мистецтва: етично-виховна, естетична, духовна тощо. Але не варто залишати осторонь науково-технічний прогрес, людину XXI століття, яка здатна мислити і сприймати інакше, а тим більше музику, яка щодня відкривається для нас у нових формах, то ж і філософування щодо цього має відповідати реаліям сьогодення.

«Диференціація наук у поєднанні із синтезом наукових знань, перенесенням методів досліджень з однієї сфери в іншу, інтегративними процесами характеризують розвиток сучасного наукового пізнання. Ці особливості сучасної науки допомагають шукати нові шляхи розвитку освіти XXI століття, головна її ціль – виростити не нагромадженого інформацією вузького спеціаліста, а багатомірну творчу особистість, яка цілісно сприймає світ, здатна активно діяти в професійній і соціальній сферах» [4, с. 4] – це ключові засади інтегрального підходу, що дає свободу осмислення, знаходження нових сенсів і виникненню нових питань з теми статті.

Прослуховування музики сприяє рефлексії, яка формує і визначає самосвідомість людини. Яким чином? У цьому нам знадобляться *фундаментальні лінії сприйняття музики*, які комплексно розкривають різні аспекти буття людини. Також їх можна використовувати як вправу у філософсько-психологічних практиках з питань самосвідомості, освітній діяльності, з метою трансформації досвіду в творчий матеріал. «Дослідники розвитку спостерігали за даними питаннями і відповідями на них, помічали структуру відповідей і сліdkували за їх розвитком у часі. Це дало їм можливість визначити, що кожна з цих ліній розвитку наділена рівнями, які розгортаються через стадії або хвилі» [7, с. 87], це ми можемо побачити на прикладі взаємодії з музикою.

Когнітивна лінія ставить питання на рівні інтелекту: «Я усвідомлюю те, що я чую? Що я слухаю?» Ми спостерігаємо процес мислення, базовий рівень усвідомлення того, що відбувається під час взаємодії з музикою.

Лінія Самості («я», або его (Дж. Левінджер) [7, с. 86]) ставить більш глибинні питання, на кшталт: «Що я усвідомлюю? Що я називаю собою або я?». У даному разі ми пропонуємо визначити такий термін, як «*музичне его*». Він включає вподобання, смак, стиль і форми взаємодії, що є результатом всього індивідуального музичного досвіду, його впливу на формування особистості. Відзначимо, що не слід плутати вживання слова «Самість» Дж. Левінджера з поняттям архетипу Самості К. Юнга, яке виражає єдність «*музичного его*» з іншими лініями сприйняття.

Лінія цінностей ставить питання: «Наскільки важлива для мене музика? Які твори для мене більше/менше значущі?» Ця лінія розкриває внутрішнє ставлення до музичного мистецтва, пріоритетність (так, для когось музика постійний супутник і помічник, а хтось не надає їй такого значення). Також ми можемо сказати, що музичне мистецтво здатне впливати на ціннісні орієнтири людини, наприклад, ідеї творів власне і самому автору можуть подобатись чи не подобатись, резонувати/не резонувати. Виходячи з цього фо-

рмуються особисті цінності: наприклад, пізнання, творчість, свобода вибору, любов, краса.

Лінія моралі порушує такі питання: «Чи правильно те, що я слухаю? Як впливає музика на мої моральні якості?» На цій лінії чітко розкриваються етичні функції музики, адже є твори, які вербально або невербально можуть впливати на цей бік буття людини. Також деякі музичні твори можуть ставити під сумнів звичні стереотипи поведінки, що в результаті може проявлятися у виникненні контркультур, зокрема виникнення деяких жанрів рок-музики (Америка, Європа), реп-музики, драм-енд-бейсу (Британія), стимулювали подолання расової дискримінації. Сьогодні ми бачимо наскільки змінилась ситуація порівняно з ХХ ст., а саме – толерантність, єдність стали моральними цінностями сучасного суспільства.

Міжособистісна лінія є вираженням соціальної функції музики. Це різноманітні контакти між слухачами (спільне прослуховування, об'єднання в групи тощо), визначення звернення(ідеї) автора/композитора/виконавця до аудиторії, а також співпраця в галузі музичної діяльності.

Через *духовну лінію* ми можемо визначити музику як інструмент трансцендування, спостерігати різноманітні прояви цього. І це не лише вплив музики богослужінь, філософських чи класичних творів. У даному вимірі для нас відкриваються безмежні можливості і процеси, завдяки різним музичним жанрам, наприклад, в електронній музиці(ню ейдж, сай-транс, сай-чїлл, ембієнт) через специфічну звукову подачу автор виражає еталонні стани любові, піднесення, натхнення, єдності у різних проявах, у зв'язку з чим людина збагачується духовно.

Лінія потреб (А. Маслоу) ставить питання: «Які потреби задовольняє музика?» І тут ми можемо розглянути це з позиції ієрархії потреб, наприклад, композитор через творчість задовольняє прагнення до самоактуалізації, визнання. Але ж і на базових рівнях вплив музики не проходить осторонь: це і створення затишного фону, атмосфери, комфортного психологічного клімату для по-

всього життя, це і застосування музикотерапії з метою профілактики захворювань, оздоровлення фізіологічного і психологічного стану. Повертаючись до попередньої «міжособистісної лінії» ми згадуємо про те, що музика сприяє соціалізації. І знов таки вона може бути інструментом для саморозвитку, пізнання.

Кінестетична лінія стосується особливостей звуку, акустики, як вона впливає на тілесність, це констатація наявності вібрацій, також певні мелодії, ритми здатні спровокувати танець. Доре-чі, цікавим для нас є вплив спеціальних частот і вібрацій, які впливають на несвідоме, це тривалі музичні треки, які можна вмикати як фон у повсякденному житті (наприклад, це канал «Елан Космічна Музика», там пропонується музика для гармонізації, оздоровлення, очищення організму тощо). Ми не можемо стверджувати, що вона діє на всі 100%, як написано в описанні, та все ж ми як дослідники не могли не звернути на це увагу.

Емоційна лінія розкриває психоемоційний стан; під час взаємодії з музикою, прослуховуванні чи створенні виникають певні емоції більшою чи меншою мірою, саме завдяки цьому їх і можна ідентифікувати. Очевидно, що в житті кожної людини є музика, яка активує її емоції і у такий спосіб людина може корегувати свій настрій. Наприклад, для позитивних емоцій вмикає бадьору, ритмічну, радісну музику. Відзначимо, що вітчизняні музикотерапевти використовують для покращення настрою українські народні мотиви, зокрема ритми танку гопак.

Естетична лінія вказує на внутрішні категорії краси (приваблива/неприваблива музика), а також рівні естетики з позиції внутрішнього консонансу/дисонансу, особливостей композиції щодо підбору ідей, музичних інструментів, подачі, звучання тощо. На цій лінії особливо яскраво розкриваються індивідуальні властивості людини, адже перша естетична реакція на музичний твір майже завжди знаходиться за межами раціонального осягнення. Це використовується у психологічних практиках і арт-терапії.

Кожна з цих ліній стосується буття кожної людини – це відрізані точки того, щоб поглиблювати розуміння впливу музики,

що може дати об'ємну, більш цілісну, інтегральну картину, про що йдеться в нашій статті.

Розглянемо вплив і сприйняття музики з позиції інтегральної постметафізики. Цей підхід розкриває для нас різні рівні розвитку свідомості, зміщуючи фокус уваги на кожен з них ми спробуємо провести своєрідний інтегральний аналіз.

Пурпуровий (магіко-анімічний) – на цьому рівні музика сприймається безпосередньо, без умов і аналізу, як є. Процес творчості є актом спонтанної імпровізації чи натхнення.

Червоний (егоцентричний) – на цьому рівні проявляється особистість, присутні умови, такі як акт вибору відносно різних критеріїв (наприклад, функцій музики), здатність цілеспрямованого застосування і відповідного впливу. Музична творчість стає проявом індивідуальних властивостей автора.

Буриштиновий (міфічний, етноцентричний) – це рівень осягнення ідей, тут людина відчуває себе частиною чогось більшого, наприклад під час прослуховування етнічної музики може відбутись ідентифікація належності до певної нації, чи навпаки, відмінності. Музична творчість не замикається на одній особистості автора, в ній з'являється дещо об'єднуюче.

Оранжевий (раціональний) – на цьому рівні музика запускає когнітивні здібності, сприймається з позиції інтелектуального аналізу (наприклад, визначення деталей, надання характеристик, розставлення акцентів тощо). Музична творчість на цьому рівні є продуманою технологією, алгоритмом. Для музиканта/композитора цей рівень певною мірою може стати пасткою, але, водночас, не для всіх творів потрібне особливе душевне налаштування, іноді достатньо технології. Повертаємось до каналу (*кінестетична лінія*), де багатогодинні музичні композиції спрямовані впливати на підсвідомість, застосовуючи певні частоти.

Зелений (плюралістичний, мультикультурний) – на цьому рівні музика впливає як стимул поєднання, осягнення глобальних процесів, осмислення відмінностей та розмаїття. Музична творчість виражається в експериментах, міксуванні різноманітних

форм, жанрів, ідей тощо. Так, Стас Намін і гурт «Квіти» у пісні «Світло і радість» зображають єдність різних культур: слов'янської, європейської, індійської, тибетської, єврейської, арабської; залучивши представників кожної з них, вони показують їх унікальні особливості, але при цьому їх об'єднують спільні духовні цінності, людяність, не зважаючи на відмінність зовнішнього вигляду, мови.

Бірюзовий (глобальний розум) – тут вплив музики може проявлятися через інсайт, коли певна композиція може розкрити дещо більше, ніж закладено у самому творі. Сама музика може сприйматися як загальна глобальна система (наприклад, *musika mundana*). Процес творчості відбувається через проникнення архетипів колективного позасвідомого. Наприклад, якщо вбачати в музиці вираження архетипів, то колективні настрої, потреби і цінності відображаються на музичній ситуації. Це особливо можна побачити в популярній музиці.

На рівні *індіго (парарозум)* сприйняття і вплив виходять за межі попередніх дещо зрозумілих, дещо порівняно зрозумілих рівнів, його складно ідентифікувати і тим більше описати. Такими проявами впливу музики на цьому рівні є катарсис [6, с. 104], але це лише один штрих/варіант з тієї безкінечності, що розкривається на цьому рівні. Це будь-які духовні відчуття, переживання, трансцендентні досвіди тощо. Заняття музикою може ототожнюватися зі своєрідним спілкуванням з Богом (чи аудиторією), служінням, високою місією.

Фіолетовий (метарозум, надрозум) – цей рівень складно описати на вербальному рівні, та все ж сприйняття в даному випадку, як на першому (пурпуровому) рівні можна було б назвати певною мірою позасвідомим, імпровізованим, а творчий акт спонтанною імпровізацією. Але чому тоді не віднести ці прояви до першого рівня? Звісно можна було б, але в цьому саме й полягає важливість вибору інтегральної методології, цей рівень може бути доступний лише при осягненні попередніх. Музика здатна допомагати просуватись цими стадіями, кожна з них має свою цінність і

потребує подальших досліджень. На цьому рівні музична творчість є проявом трансцендентного, композитор є провідником цього, або внутрішній духовний світ музиканта зливається в єдності з об'єктивною дійсністю (поєднання іманентного й трансцендентного).

Підсумовуючи відзначимо, що у даному дослідженні ми намагались сформувати цілісну систему координат. Ця система не замкнена, її можна уявляти у вигляді спіралі, збагачуючи новими зразками, прикладами і явищами, які стосуються даного дослідження.

Отже, ми розглянули *фундаментальні лінії сприйняття* музики, дали їм визначення, що в перспективі може використовуватись як інструмент самопізнання для психолого-філософської роботи, а також як методологічний інструмент для дослідження музики та її впливу на буття людини.

Описали сприйняття, вплив музики, а також творчий процес з позиції інтегральної постметафізики, яка *описує різні стадії розвитку свідомості* людини, особливості на кожній з них.

Розширивши методологію, ми досягли тієї деталізації, якої потребує поставлена проблема, це дає змогу залучати більше фахівців до процесу дослідження. Ми сміливо припускаємо, що музика здатна частково активувати й актуалізувати в людині досягнення і осягнення *бірюзового (глобального розуму), індиго (парарозуму) та фіолетового (метарозуму, надрозуму)* рівнів свідомості. Гадаємо, в майбутньому з'являться нові інструменти, які будуть здатні це визначити, показати. Наразі ми можемо сміливо користуватися і успішно користуємося лише одним інструментом (думкою експерта чи групи експертів), котрим є людина – величезна загадка, яка еволюціонує, розвивається, слухає музику і замислюється.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемьев Э. *Мы на пороге интегрального искусства*. URL: <https://iz.ru/817597/natalia-eller/my-na-poroge-integralnogo-iskusstva>

2. Гарднер Г. *Структура разума: теория множественного интеллекта*. URL: <http://psihdocs.ru/govard-gardner-struktura-razuma-teoriya-mnojest-vennogo-intelle-v2.html?page=5>
3. Ежова В. Татьяна *Черниговская: мозг и искусство О том, как познать себя через искусство*. URL: <http://eawfpress.ru/press-tsentr/news/ex/ecolo/tatyana-chernigovskaya-mozg-kak-barokko>
4. Непомнящий А. В., Писаренко В. И. Интегральный подход как методологическая основа инновационного образования. *Известия ЮФУ. Технические науки*. 2006. № 13. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/integralnyy-podhod-kak-metodologicheskaya-osnova-innovatsionnogo-obrazovaniya>
5. Нестеров О. *Интегральная музыка: от интуитивных сессий до сведения онлайн*. URL: <https://i-m-i.ru/event/integral-music>
6. Осадча О. С. Вплив музики на світогляд і буття людини: філософсько-антропологічний аналіз. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*. 2020. № 2(32). С. 101–106.
7. Уилбер Кен. *Интегральная духовность. Новая роль религии в современном и постсовременном мире* / пер. с англ. Е. Пустошкина; ред. А. Нариньяни. М. : Манн, Иванов и Фербер, 2020. 384 с.
8. Ротенбергер М. *Антропология: Социокультурный вплив музики у всьому світі*. URL: <https://www.yoair.com/uk/blog/anthropology-the-sociocultural-impact-of-music-around-the-world>
9. Черниговская Т. *Мозг и искусство*. Лекция. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9w6P1nlU8WE>

REFERENCES

- Artemiev, E. (2018). *We are on the threshold of integral art*. Retrieved from <https://iz.ru/817597/natalia-eller/my-na-poroge-integralnogo-iskusstva> [In Russian].
- Gardner, G. (2007). *The structure of the mind: the theory of multiple intelligences*. [In Russian].
- Yezhova, V. (2020). *Tatyana Chernigovskaya: brain and art About how to know oneself through art*. [In Russian]
- Непомнящий, А. (2006). *Integral approach as a methodological basis for innovative education*. *Izvestiya SFU. Technical science*. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/integralnyy-podhod-kak-metodologicheskaya-osnova-innovatsionnogo-obrazovaniya> [In Russian].

Nesterov, O. (2020). *Integral music: from intuitive sessions to online information*. [In Russian].

Osadcha, O. (2020). Having poured music into the light-gazer and being people: philosophical and anthropological analysis. *Bulletin of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology. No. 2 (32)*, 101-106. [In Ukrainian].

Wilber, K. (2020). *Integral Spirituality. The New Role of Religion in the Modern and Post-Modern World*. Moskow, 384. [In Russian]

Rotenberger, M. (2021). *Anthropology: Sociocultural impact of music in the whole world*. [In Russian]

Chernigovskaya, T. (2019). *Brain and art. Lecture*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=9w6PlnIU8WE> [In Russian].

Olena Osadcha

Post-Graduate Student, Department of Philosophy, Kyiv National University of Construction and Architecture; Bila tserkva, Ukraine; e-mail: guang.ma.gu@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9791-6124>

Ivan Chornomordenko

*Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of the Department of Philosophy, Kyiv National University of Construction and Architecture; Kyiv, Ukraine; e-mail: hmuirii@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9204-6342>*

Music in Human Being: An Integral Approach

Abstract

The article is devoted to the problem of the influence of music on human existence. We can observe this influence not only in the process of listening, but also when creating music. Today, this situation is changing rapidly and constantly, it offers many means and ways to create music - this is the availability and production of musical instruments, a virtual recording studio fits even in a modern smart phone, the activity of artificial intelligence surprises us with its

results. Realities require reconsidering many aspects of the influence of musical art. We will see that each of these manifestations has its own specifics, endowed with the corresponding functions. As a result, musical ethics, aesthetics, and psychology are updated. We closely focus on each of the above aspects; we see that human participation is multidimensional. Rational description is available to us, then what about such mysterious and irrational states known from ancient times as inspiration, catharsis, and insight? Using an integral approach, a clear coordinate system is determined, according to which further detailed consideration of the topic is possible: fundamental lines of music perception are given that describe different aspects of human existence and ways of interacting with music in each of the above dimensions. The influence and creation of music is also considered from the standpoint of the levels of consciousness of integral post-metaphysics (from magic-animal to metamind), a voluminous holistic picture is provided that opens up new facets of the question for us and stimulates further research.

Keywords: *Perception of music, influence of music, philosophy of music, integral approach, art, creativity.*